

Відгук
офіційного опонента доктора педагогічних наук,
доцента Герасименко Лариси Віталіївни
на дисертацію Батрун Ірини Володимирівни
«Проблема підготовки школярів до життя в творчій спадщині
В. О. Сухомлинського», представленої до захисту
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Суспільно-економічні перетворення в Україні за часів становлення її державності зумовили реформування школи і сформулювали низку актуальних проблем, одна з яких – підготовка школярів до життя. Проблема складна і багатоаспектна. Які риси людини забезпечують їй успіх і щастя в житті? Як підготувати дитину до дорослого життя? Ці питання вказують на полідисциплінарність і глибину проблеми.

Аналіз результатів фокус-груп з директорами, вчителями, батьками і дітьми, які проводилися з метою розробки концепції нової української школи, було актуалізовано багато проблем сьогодення освітян: невміння школярів використовувати свої знання на практиці, нездатність робити свідомий вибір, що зумовлено жорсткою регламентацією шкільного життя, відсутність умов для саморозвитку в умовах навчально-виховного процесу, недостатність творчих і креативних педагогів, здатних допомогти учням розкрити свій потенціал, відсутність демократичних, партнерських стосунків між учителями й дітьми тощо. Це безумовно вказує на існування безлічі перешкод на шляху досягнення мети нової української школи щодо підготовки згуртованої спільноти творчих, відповідальних, активних, підприємливих громадян, здатних до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готових до свідомого життєвого вибору та самореалізації.

Робота І. В. Батрун «Проблема підготовки школярів до життя в творчій спадщині В. О. Сухомлинського» своєчасна і актуальна, бо досліджує суголосну сьогоденню тематику. У ній уперше в українській історико-педагогічній науці

проаналізовано й узагальнено досвід видатного педагога щодо змісту, методів і форм підготовки школярів до життя.

Автором опрацьована серйозна джерельна база: 204 джерела, з них 26 архівних документів, які дозволили коректно визначити понятійний апарат роботи, висвітлити зміст досліджуваної проблеми, охарактеризувати шляхи її розв'язання, прогресивні ідеї В. О. Сухомлинського щодо підготовки школярів до життя.

Не заперечуємо проти визначення хронологічних меж, запропонованих у роботі, хоча вони потребують уточнення. Відомо, що в 1948 році В. О. Сухомлинський став директором Павлівської школи, але, що свідчить про початок розробки педагогом питання підготовки учнів до життя – не зрозуміло. Викликає сумнів і верхня межа, особливо її характеристика: зростання політичної активності і відродження демократичних принципів, у той час, як історики Я. Грицак, В. Кравченко, І. Курас, І. Лисяк-Рудницький, С. Плохій характеризують 70–80 рр. ХХ століття як період застою: кризу суспільної свідомості, звуження демократії, бюрократичне засилля, порушення законності, нехтування прав і свобод людини, формування подвійної моралі радянського суспільства, відновлення репресій проти інакомислячих.

Розкриваючи перше завдання, І. В. Батрун з'ясувала стан вивчення досліджуваної проблеми. Автором зосереджена увага на роботах вітчизняних педагогів ХІХ століття, хоча доцільно було б, на наш погляд, розширити межі історичної ретроспективи, звернутися до праць не тільки вітчизняних, а й зарубіжних педагогів, зокрема Е. Роттердамського, Дж. Локка, Г. Сковороди, Ж. Ж. Руссо, Г. Кершенштейнера, Д. Дьюї та інших. Величина постаті В. О. Сухомлинського бажання багатогранно охарактеризувати його постать спонукали дослідницю до більш детального висвітлення історіографічних джерел, присвячених вивченню педагогічного спадку видатного педагога. І. В. Батрун проаналізувала достатню кількість праць, що дозволило їй представити творче надбання В. О. Сухомлинського як унікальне соціально-педагогічне явище, що дає змогу активно та цілеспрямовано готувати молоде покоління до дорослого життя.

Розв'язуючи друге завдання, дослідниця проаналізувала значний масив праць В. О. Сухомлинського і з'ясувала уявлення педагога про ідеал людини як вищу цінність, яка спрямовує процес підготовки до дорослого життя: гармонійна особистість, що поєднує в собі фізичну досконалість і високодуховні якості (патріотизм, гуманізм, відповідальність, любов до життя, активна громадянська позиція, ерудованість, високий рівень інтелекту), спроможна до ефективного виконання соціальних, особистих, професійних функцій, готова до постійного саморозвитку та самовдосконалення протягом усього життя. Нам імponує, що І. В. Батрун прагне системно вивчити досліджувану проблему, не тільки розкриваючи сутність питання підготовки школярів до життя, а й виділяє конкретні способи, запропоновані видатним педагогом: розумна організація педагогічного процесу (створення умов для розвитку індивідуальності дитини, удосконалення змісту навчання, розширення ролі емоційно-ціннісного компонента; використання форм і методів навчання, які б спонукали мислення, розвивали самостійність школярів, «педагогізацію навколишнього середовища»), широке використання суспільно-корисної і виробничої праці у вихованні дітей, активна співпраця школи з батьками, широке використання гурткової роботи тощо.

Систематизуючи основні положення праць В. О. Сухомлинського щодо досліджуваної проблеми, І. В. Батрун доходить висновку, що найважливішими компонентами підготовки школярів до життя є виховання громадянина, працівника, майбутнього сім'янина. На наш погляд, така позиція має право на життя, якщо зважити, що, автор досить ґрунтовно дослідила ці складники, умови їх формування, принципи, закономірності та методи (с. 57–113).

Позитивно оцінюємо прагнення дисертантки виявити прогресивні ідеї педагога, які могли б бути впроваджені, або вже знайшли свою реалізацію у освітньому процесі сьогодення: формування культури потреб, свободи волі і відповідальності, єдності індивідуального й суспільного у вихованні громадянина (с. 66, 67, 74, 81, 82), форми і методи сімейного виховання (с. 109, 110), організація трудового виховання.

Цікавий матеріал представлено в підрозділах 2.1 – 2.2, де автор узагальнює

досвід Павлиської школи в підготовці школярів до життя, аналізує зміст, методи і форми навчання (лекційно-лабораторні, практичні заняття, творча робота, уроки розумової праці, самостійна робота, диспути, виробничі екскурсії, самодіяльно-творчі об'єднання, походи, ігри, змагання, бесіди та настанови стосовно сімейного, громадянського та трудового виховання учнів). Але, на наш погляд, робота збагатилася, якщо б дослідниця використала фонди музею В. О. Сухомлинського, які містять документи-оригінали: плани роботи Павлиської середньої школи, книги запису аналізів відвіданих уроків, протоколи педагогічних рад та матеріали психологічних семінарів, щоденні плани роботи директора школи, книги предметних комісій, поурочні плани В.О.Сухомлинського, звіти навчально-виховної роботи школи, Почесні грамоти і подяки учням школи, особові справи вчителів, творчі напрацювання учителів і учнів, рукописи літературних і науково-педагогічних праць Василя Олександровича, особисті документи педагога. Цей пласт джерел міг би відкрити дуже цікаві матеріали, маловідомі форми роботи, творчі знахідки педагогів і самого В. О. Сухомлинського щодо підготовки школярів до життя.

Загалом, висновки відповідають поставленим дисертанткою завданням, переконливість яких засвідчує самостійність й належну наукову підготовку здобувача.

Зміст автореферату є повністю ідентичним змісту дисертації. Результати дослідження достатньо повно відбито в 16 одноосібних друківаних працях, із них одна стаття у зарубіжному періодичному виданні, 8 – у провідних фахових виданнях.

Попри відзначений позитив, вважаємо за потрібне звернути увагу і на недоліки, які мають місце у роботі.

1. Висвітлюючи питання виховання громадянина як мету підготовки до навчання (підрозділ 1.3), дисертантка припускається порушення логіки викладу. Так, характеристика основ громадянського виховання переривається еkleктикою думок В. О. Сухомлинського щодо виховання гармонійно розвиненої особистості (с. 75–79). У підрозділі 1.4, де основний акцент має робитися на принципах, змісті, методах трудового виховання, авторкою розкриваються питання

громадянського, розумового виховання.

2. Робота значно виграла б, якщо питання підготовки школярів до життя було розглянуто в історико-педагогічному контексті. Це дозволило б порівняти позицію В. О. Сухомлинського у цьому питанні з його сучасниками і попередниками.

3. Бажано було прослідкувати динаміку поглядів В. О. Сухомлинського щодо підготовки школярів до життя, розробивши відповідну періодизацію.

4. Роботу б збагатило використання наративних джерел. Доцільно проаналізувати спогади учнів і колег видатного педагога. Цікаво, було б дізнатись думку колишніх випускників Павлиської школи щодо їх готовності до дорослого життя, як їм допомогли уроки життя В. О. Сухомлинського.

Проте зроблені зауваження принципово не знижують цінність результатів проведеного дослідження, які можуть бути використані при розробці та викладанні курсів: «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Педагогічна майстерність» у вищих навчальних закладах.

Таким чином, підсумовуючи вище зазначене, констатуємо, що дисертація Батрун Ірини Володимирівни «Проблема підготовки школярів до життя в творчій спадщині В. О. Сухомлинського» є самостійною роботою, яка за змістом, рівнем наукової новизни і практичного значення відповідає пп. 9, 11–13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами від 19 серпня 2015 р., Постанова Кабінету Міністрів України № 656), а її автор – Батрун Ірина Володимирівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
педагогіки та філософії
Кременчуцького національного
університету
імені Михайла Остроградського

Герасименко Л. В.

ПІДПИС	<i>Герасименко</i>
ЗАСВІДЧУЮ	
Вчений секретар	<i>Т.Ф.Козловська</i>